OSMANİYE
ARAŞTIRMALARI II

Editörler
Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER
Dr. Öğretim Üyesi Huriye EMEN

Gazi Kitabevi

OSMANİYE ARAŞTIRMALARI II

OSMANİYE ARAŞTIRMALARI II

Editörler
Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER
Dr. Öğretim Üyesi Huriye EMEN

Gazi
Kitabevi

κιταβενι

"En İyi Akademi, Bir Kitaplıktır."

OSMANİYE ARAŞTIRMALARI II

Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER: 0000-0002-6717-9311
Dr. Öğretim Üyesi Huriye EMEN: 0000-0002-3575-2785

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-625-8494-76-1

1. Baskı • Kasım 2021, Ankara

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi
Kapak Tasarımı • Gazi Kitabevi
Kapak Resmi • İsmail Okan GÜNEY Özel Arşivi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
0.544 225 37 38
0.312 215 14 50
www.gazikitabevi.com.tr
info@gazikitabevi.com.tr

Mağaza
Dögol Cad. No: 49/B Beşevler/ANKARA
0.312 213 32 82 - 0.312 213 56 37
0.312 213 91 83

Sosyal Medya
gazikitabevi
gazikitabevi
gazikitabevi

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd. Şti.
Matbaa Sertifika No: 47479

Matbaa
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde
No:58/1 Yenimahalle / ANKARA
0.312 395 85 71

Yazılardan yazarları sorumludur.

Bu çalışma Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İstanbul Ayvansaray Üniversitelerinin öğretim üyelerinin, bağımsız akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanmıştır.

TAKDİM

Osmanlı döneminde şehir "Cuma kılınır pazar kurulur yer" şeklinde ifade edilerek esasında şehrin kalbine işaret edilmiştir. İbni Haldun ise şehir kavramını benzer bir anlayışla bedevi hayat tarzının bittiği yer olarak vurgulayıp üretim ve yaşam biçimi farklılıklarına göre çerçevesini belirlemiştir. Günümüz modern şehir tarihçiliği anlayışında ise şehir üretim, tüketim, yaşam biçimi, coğrafi ve kültürel çeşitlilikler kapsamında bir yerleşim sahasının tamamını bünyesine dâhil eden, müşterek geçmişin izlerini taşıyan bölgeler olarak ele alınmaktadır. Elinizdeki bu eser, Osmaniye şehrinin kalbinden uzanabildiği yerlere kadar ortak kültürün maliklerini, yaşanmışlıklarını, modern dünyaya aktardıklarını siz değerli okuyuculara sunan çalışmaların ikincisidir.

Geleneksel hale getirilme yolunda ilerleyen Osmaniye Araştırmalarında her çalışma ve seri, şehri farklı bir noktadan keşfetmiştir. Çeşitli üniversitelerin bilim insanlarının katkılarıyla hazırlanmış bu eserde şehrin tarihini, folklorunu, iz bırakan simalarını okurken keyifli bir yolculuk yapacağınızı umuyoruz.

Prof. Dr. Turgay UZUN

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: RUM MEHMET PAŞA'NIN İKBALİNİ SÖNDÜREN ULAŞLI VARSAKLAR..... 1

Hüseyin DEMİRBAĞ

II. BÖLÜM: CUİNET'E GÖRE CEBEL-İ BEREKET SANCAĞI..... 21

Ümmügülsüm CANDEĞER

III. BÖLÜM: 19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA OSMANİYE KAZÂSI'NIN İDÂRİ VE EĞİTİM DURUMU..... 31

Sıraç AKTÜRK

IV. BÖLÜM: SON DEVİR OSMANLI ULEMASINDAN OSMANİYELİ BİR MÜFTÜ: HASAN EFENDİ 51

Aydın EFE

V. BÖLÜM: 1909 ADANA ERMENİ OLAYLARI SONRASI BAHÇE, HASSA VE İSLÂHİYE KAZALARINA YAPILAN YARDIMLAR..... 65

Ahmet Caner ÇATAL

VI. BÖLÜM: OSMANLI ARŞİV BELGELERİNDE OSMANİYE HAPİSHANESİ..... 77

Şenay ATAM

VII. BÖLÜM: MÜTAREKE DÖNEMİNDE CEBEL-İ BEREKET SANCAĞI VE SON OSMANLI MECLİS-İ MEBUSAN SEÇİMLERİ 91

Aslıhan KILINÇ

VIII. BÖLÜM: TÜRK BAĞIMSIZLIK SAVAŞINDA OSMANİYE 109

Süleyman HATİPOĞLU

IX. BÖLÜM: CEBELİ BEREKET MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ (1920-1933) 129

Recep BÜYÜKTOLU

X. BÖLÜM: OSMANİYE İLİ TOPRAKKALE VE DÜZİÇİ YÖRESİ DOKUMALARIN MOTİF ÖZELLİKLERİ 159

Emel ÇENET

XI. BÖLÜM: OSMANİYE HALK KÜLTÜRÜNDE HACCA GİTME.... 171

Ali DOĞANER

ÖN SÖZ

Doğu Akdeniz havzasında Çukurova'nın doğusunda yer alan Osmaniye ilkçağlardan beri önemli yolların kavşak noktasında bulunmuştur. Bereketli toprakları ve ılıman iklimi sayesinde yaşam için gerekli şartlara sahip olması ve ulaşımın kolaylığından dolayı da önemli bir merkez olma özelliği göstermektedir. Ancak tarih boyunca çeşitli toplulukların hakimiyeti altında kalmış olan bölgede yaşayan insanların konar-göçer yaşamlarından dolayı burada tam bir hakimiyetin kurulamadığını söylemek de yerinde olacaktır. 19. yüzyılın ortasından sonra yerleşik yaşamın başladığı bölge stratejik öneminden dolayı da Millî Mücadele döneminde işgal edilmiştir.

İşgalden kurtuluşunun 99. yılında Osmaniye Araştırmaları II başlığıyla yayınlanan bu kitapta Osmaniye'nin tarihi, kültürü ve sosyo-ekonomik yapısı ele alınmıştır. Farklı yazarların bakış açısı ve arşiv verilerine dayanılarak yazılan bu kitap akademik anlamda Osmaniye ile ilgili çalışmaların azlığı dolayısıyla var olan boşluğu bir nebze de olsa doldurmayı hedef almıştır. Farklı yazarlar tarafından on bir bölüm olarak hazırlanan bu kitabı okurken bölgeye ait farklı özellikleri de görme şansına sahip olacaksınız.

Editörler

Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER

Dr. Öğretim Üyesi Huriye EMEN

RUM MEHMET PAŞA'NIN İKBALİNİ SÖNDÜREN ULAŞLI VARSAKLAR

Hüseyin DEMİRBAĞ[*]

Giriş

Oğuzların Üçok koluna mensup Varsak Türkmen konfederasyonunu oluşturan en büyük ikinci teşekkül Ulaş boyudur. Adını Varsakların en meşhur ulu boy beylerinden biri olan Ulaş Bey'den almıştır. Beyin adına ilişik olarak Tarsus'un kuzeybatı yönünde yer alan ve Bolkar (Bulgar) dağına doğru uzanan bölgeye Ulaş İli denilmekteydi[1]. Ulaş cemaati Türkmen Yörükanı taifesinden olup[2] birçok kollara ayrılmıştır. Osmanlı idari düzenlemesinde tesis edilen nahiye ve kazaya da bu isim verilmiştir[3]. Ulaş boyunun Tarsus'un dışında Maraş, Bozok, Halep, Atçeken, Ye-

---

* Öğr. Gör. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / huseyindemirbag@yyu.edu.tr ORCID: 0000-0003-4246-7015

1 İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osman VIII. Defter,* haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.105; Ulaş boyunun Tarsus'ta yaşadığı yere *"Ulaş Yurdu"* derken Gavur Dağları'nın Ulaş boyunun yaşadığı mıntıkaya da Ulaş Dağı deniliyordu, bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *19. Yüzyılda Devlet Yönetimi (Tezakir),* III, haz. Seyit Ali Kahraman, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s.159; Faruk Sümer, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Yaşayan Bazı Üçoklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI, S. 1-4, (İstanbul, Ekim 1949-Temmuz 1950), s. 454; Ali Sinan Bilgili, *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.171; Ali Sinan Bilgili, "Tarsus Türkmenleri/Varsaklar", *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri,* Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Tarsus, 2000, s.41; İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler,* Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.120; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-ova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten,* C. XXX, S.123, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1967, s.359-360.

2 Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatlar,* İşaret Yayınları, İstanbul, 2012, s.635.

3 Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. I, S.1, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Ankara, 1964), s.76; Ali Sinan Bilgili, *a.g.m.,* s. 41-42; Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.171; Faruk Sümer, *Oğuzlar/Türkmenler Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016, s.329; Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri,* C. III, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.492-493; Ahmed Akgündüz vd., *Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf,* Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.190-191; Mustafa Necati Çıplak, *İçel Tarihi,* Selim Ofset Matbaası, Mersin, 2003, s.146; Yılmaz Kurt, *Anadolu'da Kişi ve Yer Adları,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2020, s.136.

niil ve Bozulus Türkmenleri arasında da temsilcileri bulunuyordu[4]. Tiflis vilayetinin Ağcakal'a nahiyesinde Varsakların Ulaş boyuna mensup Büyük, Küçük ve Orta Ulaşlı adlarıyla anılan aşiretler yaşıyordu[5]. Bu yerlerin yanı sıra buraların haricinde de bu boya mensup yahut da bu boy ile aynı adı taşıyan teşekküller ya da Ulaş yer isimleriyle de karşılaşılmaktadır[6]. XVI. yüzyılda adı geçen Ulaşlı adındaki köyler ile diğer bahsedilen Ulaş ve Ulaşlar adındaki köylerin, bucakların ve ilçelerin Ulaş cemaati ile ilgisinin olup olmadığı hakkında elimizde yeteri kadar malumat yoktur[7]. Ancak Varsak Türkmenleri federasyonu içinde olan Ulaşlar, Tarsus ile Düziçi-Haruniye yöresinde yaşadıkları sabittir[8].

Ulaş Nahiyesi'nde; Ulaşlu, Bayındır, Salur, Orhan Beğlü, Yortan, Günerlü, Kaplancı, Kutlu Hanlu ve Saru Mustafalu taifeleri yer alıyordu[9]. Ulaş boyu içerisinde cemaati en fazla olan grup Bayındır taifesidir. Bunu Ulaş, Yortan ve Salur takip eder.

---

4 *387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1530)*, C.I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.243; *397 Numaralı Haleb Livası Mufassal Tahrir Defteri (943/1536),* C. I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s.11, 20 ve 412; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018 s. 514; İbrahim Solak, "XVI. Yüzyılda Maraş Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarihi Yayınları, Maraş, 2015, s.180; Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566),* Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 1998, s.196.

5 Ali Sinan Bilgili, "Azerbaycan Türkmenleri Tarihi", *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, C. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.33; Ali Doğaner, *Osmaniye Yöresi'nde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.6. Ulaşlıların Azerbaycan bölgesine gelmesi hususunda; Ali Sinan Bilgili'nin, *a.g.m*., s.36; Çukurova'yı yurt tutan Varsaklara bağlı bazı aşiretler, Şeyh Cüneyt'e bağlanarak onunla beraber 1456 yılında Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a katıldılar. Daha sonra İran'a geçerek, Erdebil tekkesinin hizmetine girdiler. Bunlar diğer Anadolu Türklüğü ile birlikte Safevî Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynadılar. Bunlardan Ulaşlar gibi Varsaklara mensup aşiretler Azerbaycan coğrafyasına göç ederek buralarda yaşamaya devam ettiler.

6 "Ulaş" boyu ve yerleşim yerleri için, bkz. M. Tayyip Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evladı Fatihan,* Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1957, s.143; *Köylerimiz,* Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968, s.524; *Osmanlı Yer Adları-I Rumeli Eyaleti 1514-1550,* haz. Ahmet Özkılınç-Ali Çoşkun-Abdullah Sivridağ, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s. 810; Ahmet Gökbel, *Anadolu'da Varsak Türkmenleri,* Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2007, s.63; Cevdet Türkay, *a.g.e.,* s.635; Orhan Sakin, *16.YY. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler Boylar-Kabileler-Cemaatler,* Step Ajans Yayınları, Ankara, 2017, s.772; İsmail Uçakcı, *Oğuz Boyları Aşiret Oymak Cemaatler-II (Üçoklar),* Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2015, s.39. ; Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü, Türkiye Cum¬huriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı yayınları, İstanbul, 2020, s.454, 819.

7 Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.63.

8 Yılmaz Kurt, *Kişi ve Yer Adları*, s.155.

9 Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.164, 234; Ali Sinan Bilgili, Osmanlı'ya Karşı Bir Türkmen Boyu Tarsus Varsakları", *Osmanlı (Toplum),* C. IV, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.175-176.

Ulaş boyu, büyük ölçüde Oğuzların Bayındır[10] (41 cemaat), Salur (10 cemaat), Orhan Beylü (14 cemaat) ve saire boylara bağlı aşiretlerin oluşturduğu birlikti. Orhan Beylü taifesi, 1526 tarihine kadar Ulaş boyu ile beraber yaşamış, bu tarihten kısa bir süre önce, Tarsus merkez nahiyesine göç etmiştir. Bu cemaatler içerisinde bizzat, Ulaş boyunun ana cemaatleri bulunmaktadır ki, bunlar arasında Ordu-yı Hüseyin Bey b. Ulaş, Ordu-yı Ulaş b. İlyas, Ordu-yı Temir Bey, Ordu-yı Sevindik b. Mustafa ve Ordu-yı Rüstem b. Ulaş zikredilebilir[11].

Tapu tahrir kayıtlarında tahrir yıllarına göre değişmekle birlikte Ulaş boyuna bağlı cemaat sayısı 102'dir. Bunlardan 43'ü Bayındır, 15'i Ulaş, 11'i Yortan, 10'u Salur, 5'i Günerlü, 4'ü Kutlu Hanlu, 3'ü Kaplancı taifelerine bağlıdır. Daha önceleri Ulaş boyu ile beraber yaşayan Orhan Beylü boyunun ise, 11 cemaati bulunuyordu. Tahrirlere göre, Ulaş'ta bulunan taifelerin cemaat sayıları Tablo.1'de verilmiştir[12]. Ulaş boyuna bağlı Salur obası az yukarıda işaret edildiği gibi on cemaate ayrılmıştır. Bunların her birinin bir mezrada (ekinlikte) çiftlik yaptığı görülmektedir.

Ulaş ailesinin bu obalardan hangi boydan çıktığı sorusuna gelince, ilk akla gelen onların Bayındır olduğudur. Çünkü boyun en büyük obasını Bayındırlar meydana getirmektedir. Ulaş ismi ise ailenin Salurlar'dan geldiği ihtimalini telkin ediyor. Bu bahsin başında görüldüğü üzere, Dib Yavku'nun beyleri arasında Salur'dan Ulaş Bey olduğu gibi, Dede Korkut Destanlarının baş Kahramanı Salur Kazan Bey'in babasının isminin de Ulaş olduğu herkesin malumudur.

Tablo.1: Ulaş Taifelerine Bağlı Aşiret Sayısı

Taifeler	**1519**	**1523**	**1526**	**1536**	**1543**	**1572**
Bayındır	34	32	30	30	34	34
Salur	10	10	10	10	10	10
Yortan	9	9	7	6	9	9

10 Faruk Sümer, *Oğuzlar*, 2016, s.310.

11 Faruk Sümer, *Oğuzlar,* 2016, s.329; Faruk Sümer, "Bayındır, Peçenek ve Yüreğirler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. XI, S. 2-4, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Ankara, Haziran-Eylül-Aralık 1953), s. 336; Faruk Sümer, "Anadolu'da Yaşayan Bazı **Üçoklu** Teşekküller", s. 454; Ali Sinan Bilgili, "Tarsus Türkmenleri/ Varsaklar", s. 41 - 42; Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.173, 180; Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası,* Konya, Ereğli Belediyesi'nin kültür hizmeti, Konya, 2009, s.143; Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.62-63; İlhan Gök, *Atatürk Kitaplığı M.C.O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'amat Defteri (transkripsiyon ve Değerlendirmesi),* Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014, s.247, 363, 502, 614, 636, 882, 1035, 1060, 1153, 1232, 1350 ve 1405; Ali Sinan Bilgili, "Osmanlı'ya Karşı Bir Türkmen Boyu Tarsus Varsakları", s.176, bkz. Varsak boylarının hepsinde ana cemaat diyebileceğimiz, boy beylerinin evlatlarının tesis ettiği bir cemaat bulunmaktadır. Tahrir defterlerinde *"ordu"* olarak kaydedilen bu ana cemaat boyun çekirdeğini meydana getiriyordu. Diğer cemaatler bu asıl çekirdek etrafında toplanarak boy yapısını oluşturuyordu.

12 Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.234.

Ulaş	9	10	5	7	7	8
Günerlü	4	4	5	5	5	5
Kutlu Hanlu	1	1	1	1	4	4
Kaplancı	3	3	2	2	2	2
Orhan Beğlü	11	11	-	-	-	-
Toplam	81	80	60	61	71	72

Aynı tarihte 1519 (H. 925) yine Adana bölgesindeki Karaisalu teşekkülü arasında Salur (28 hane), Hacılu yöresinde Şeyh Salur (48 hane) adlı oymaklar görülüyor[13].

Kroniklerde Ulaş Bey'in hangi tarihte Çukurova'ya geldiği ve siyasi faaliyetleri hususunda malumat bulunmamaktadır. Faruk Sümer, diğer Varsak beyleri ile Ulaş Bey arasında bir mukayese yaparak; Ulaş Bey'in, Kusun, Kuştemür ve Karaisa gibi Çukurova'nın fethine iştirak etmiş Ramazanoğlu emirlerinden biri olduğu görüşündedir[14].

Ulaşlar hakkındaki ilk tarihi bilgi, Fatih Sultan Mehmed'in vezirlerinden Rum Mehmet Paşa'nın 1469 (H.874) Karaman Seferi ile ilişkilendirilmiştir. Paşa, 1468 yılında Karamanoğullarının son temsilcilerini ortadan kaldırmak ve onlara destek veren sivil ahaliye engel olmak için bölgeye gönderilmiştir. Rum Mehmet Paşa'nın cami, mescit ve türbelere varıncaya kadar yağma ve talan yaptırması, kadîm Karamanoğlu Beyliği (1250-1487) topraklarında yaşayan insanların nefretine sebep olmuştur. Paşa, suçlu arayacağı yerde, pek çok masum insana zarar vermiştir. Rum Mehmet Paşa, Karaman'dan sonra, Varsak-ili'ne girdiğinde Ulaşoğlu Hüseyin (lakabı: Uyuz) Bey[15] namında Varsak beyinin hücumuna uğramış ve ağırlıklarını,

13 Faruk Sümer, *Oğuzlar,* 2016, s.325, 329 ve 375; Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları-I,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1999, s.147 ve 153.

14 Faruk Sümer, *Oğuzlar,* 2016, s.182.

15 Dönemi anlatan erken Osmanlı kroniklerinde genel olarak *"Uyuz Bey"* namıyla anılsa da bazı kroniklerde ise *"Uyuz"* yerine *"Ulaşoğlu"* olarak kaydedilmiştir. *"Ulaşoğlu Hüseyin Bey",* Gelibolulu Mustafa Ali, *Künhü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, s.278, *"Ulaşoğlu Hasan Bey*"; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt-VII Ketîbe Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481*, tashih-tahkik-çev. M. İbrahim Yıldırım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019 s. LXXXVI, 232, *"Ulaşoğlu Hasan Bey"*; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih,* C.III, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.102-103. sayfalarda *"Uyuz Bey"* olarak alırken s.103'de ise Ulaşoğlu Hüseyin Bey olarak da yazmıştır; *Aşıkpaşazâde Tarihi,* haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013 s.246, *"Uyuz Bey", Oruç Beğ Tarihi,* haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014 s.125; *"Uyuz Bey"* almış; Mevlana Mehmed Neşrî, *Cihânnümâ,* haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013 s.316, *"Uyuz Bey"*; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman,* C. VII, haz. Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.300-301*, "Uyuz Bey"* olarak; Solak-zade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi,* İstanbul, 1297, s.236, *"Uyuz Bey"*; Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi,* C.II, çev. İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarih ve basım yeri yok, s.339,*"Uyuz Bey"*; Hasan Rumlu, *Ahsenü't-Tevârîh,* çev.Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s.528, "Ulaşoğlu Hüseyin Bey" olarak geçer.

bırakarak canını zor kurtarmıştır[16]. Varsak beyleri, Ulaşoğlu Hüseyin Bey'i karşılayıp: *"Bu Rum Mehmed Paşa,*[17] *ne hoş kişi olur. Etrafın malını keremler edip, bizim-çün cemedip, getiri-verdi"* dediler[18]. Rum Mehmet Paşa'nın bu tavırları Fatih Sultan Mehmet'in tepkisini çekmiş olacak ki Mehmet Paşa'yı azlederek yerine İshak Paşa'yı görevlendirmiştir[19].

Dönemi anlatan çoğu kaynak Rum Mehmet Paşa'nın yaşadığı bu hezimete değinirken, *"Karamanname"*nin müverrihi Şikari ise Karamanoğlu Beyliği'nin

16 İbn Kemal,*VIII. Defter,* s.299-301; Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2013, s.251; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa, Rum", *MEB İA,* C. VII, 594; M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi,* C.XIII, S. 17-18, İstanbul, 1976, s.60; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s.464; *Müneccimbaşı Tarihi-II,* s.339-340; Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Sahâyifü'l-Ahbâr,* C.III, İstanbul, 1285, s.385 (Müneccimbaşı, *"Dönüp gelirken"* Ulaşoğlu Hüseyin Bey'in hücumuna uğradığını yazarken, İsmail Erünsal'ın yapmış olduğu çeviride ikinci cilt s.339 ise *"Varsakların üzerine yürüdü"*ğü şeklinde çevirmiştir.); İdris-i Bitlisî, *a.g.e.,s.*232; Shai Har-el, *Ortadoğu'da Hâkimiyet Mücadelesi Osmanlı-Memlûk Savaşı 1485-1491,* çev., Gül Çağalı Güven, İstanbul, 2019, s.124; Turgut Güler, *Şehsüvâr-ı Cihangîr Fâtihnâme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015, s.519.

17 "Mehmet Paşa", hakkında bkz. Fatih devri veziriazamlarından olan Rum Mehmet Paşa, hakkında dönemin kaynaklarında açık bilgi yoktur. 1466 (H.870) yılında Fatih'in Arnavutluk Seferinin hemen ardından Rum Mehmet Paşa ikinci vezirlik makamına yükseldi. Veziriazam Mahmut Paşa'nın Karaman Seferindeki (1468 H.872) başarısızlığını abartarak türlü oyunlarla Paşa'yı gözden düşürterek Mahmut Paşa'nın halefi olarak Veziriazam oldu. Fatih'in Karaman meselesini halletme işini Rum Mehmet Paşa'ya vermesi üzerine, halkın Karamanoğullarına yardım etmesini bahane eden Paşa, şiddetle hareket ederek Karaman ve Ereğli'yi tahrip ve yağma etmekle kalmamış birçok insanı da öldürmüştü. Bu yaşanan hadiseler bölge halkının büsbütün Osmanlı'dan uzaklaşmasına neden oldu. Varsak Türkmenleri üzerine hareket eden Paşa, Varsak ulu beyi Ulaşoğlu Hüseyin Bey'in pususuna düşerek canını zor kurtardı. Karamanoğullarını himayesi altına alan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Tokat'a ilerleyip (H.877/M.1472) şehri zapt ederek yağma ettiği haberi üzerine Rum Mehmet Paşa makamını yitirdi. Bu tarihte idam edildiğini söyleyenler varsa da 879 (1474) yılında Şehzade Cem'in atabeyi (Lala) olarak Karaman'da bulunduğuna dair bir vesika vardır. Halil İnalcık İdris-i Bitlisi'nin "*Heşt-i Bihişt"ine* dayanarak Rum Mehmet Paşa'nın Varsaklara karşı başarısız olan seferinin bu tarihte yapıldığını ve Paşa'nın azl ve idamı ile sonuçlandığını yazar.; Halil İnalcık, *İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı, Kayser-i Rûm Fatih Sultan Mehmed Han,* İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul, 2020, s.709-710; Aşık Paşazade *"Tevarih-i Al-i Osman"* adlı eserinde "*anı padişah it gibi bogdurdı*" diye belirtirken yer yer ağır ithamlarda bulunur. Şehabeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa", s.594; Hedda Reindl Kiel, "Rum Mehmed Paşa", *TDV İA,* C.35, s.227; A. H. De Groot "Mehmed Paşa", *The Encyclopaedia of Islam*, V.6, Leiden- E. J. Brill, 1991, s.100; Aşık Paşazade, *Tevarih-i Ali Osman,* haz. Kemal Yavuz – M. A. Yekta Saraç, Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2014, s. 416-417, 446, 448 ve 479.

18 Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi,*C.III, s.100; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma Neşri Tarihi*, C.II, Yayın. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.789-791; Solakzade Tarihi, 236; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, 102; Turgut Güler, *a.g.e*., s.519; Yahya Başkan, "Fatih Sultan Mehmed Dönemi Osmanlı-Karaman Mücadelesi", *Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı,* İstanbul, 2017, s.268.

19 Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985, s.290-291; Yahya Başkan, "Fatih Sultan Mehmed Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus", *Tarih Dergisi,* S. 55. İstanbul, 2013, s.114.

süvari gücü olan Varsak Türkmenlerinin ulu beyi Ulaşoğlu Hüseyin Bey'in, bu zaferinden bahsetmemiştir. Karamanoğullarını doğrudan ilgilendiren tarihi hadiseden ve Veziri azam Rum Mehmet Paşa'nın istikbalini etkileyen böylesine mühim bir hadiseden bahsetmemesi oldukça manidardır.

Fatih Sultan Mehmet'in (1451-1481), ölümünün ardından Osmanlı Devleti'nde taht mücadelesinde Varsak Türkmenleri Sultan Cem'in yanında yer almışlardır. Ancak Sultan Cem, Sultan II. Bayezid ile olan mücadelesini kaybedince takibinden kurtulmak için önce Konya'ya gelmiştir. Buradan annesini, iki kızını, küçük oğlu Murat'ı, karısını, cariyeleri ve hazinesini alarak kırk kişilik maiyetiyle birlikte Konya'yı terk etmiştir. Gerçi Bulgar Dağı'nı geçerken Ulaşoğlu Hüseyin Bey'in tecavüzüne uğramıştır ve bir kere daha soyulmuş ise de Tarsus'a (9 Temmuz 1481 /12 Cemaziyülevvel 886) varmayı başarmıştır. Sultan Cem burada Memluklerin Tarsus valisi tarafından cömertçe karşılanmıştır[20].

Davud Paşa'nın Varsak Seferi (1487) münasebetiyle Ulaşoğlu Hüseyin Bey'den bahseden İbn Kemal, Hüseyin Bey'in Varsak beylerinin beyi ve idaresinde yedi bin hanenin bulunduğunu işaret ederek, bu tarihten önce vefat ettiğini ve Davud Paşa'nın çağrısına uyan oğlunun gelip itaat ettiğini beyan eder[21].

Tarsus'un Osmanlı topraklarına katılmasının ardından ilk tahrir yapıldı. 69 numaralı Tapu Tahrir Defteri'nde (H.925/M.1519) görüldüğü üzere Tarsus Livası'nın üç nahiye merkezinden birisi de Ulaş'tır[22].

227 (H.950/M.1543) numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin icmaline göre Ulaş'taki padişah kadim hassı 10218 akçe olup cedid hassı ise 1453 akçedir. Toplam padişah hassı 11671 akçedir[23].

XVI. yüzyıl başına ait ilk Dulkadirli tahririnde Alaüddevle Bey kanunlarında konargöçerlerin çift vergisi ödenmesine dair hiçbir malumat yoktur. Ancak bu tahrirde Anamaslı boyuna bağlı olan Ulaşlı aşireti ile ilgili kayda göre, bu aşiretten bir kişinin ziraat etmesi durumunda boy beyine dört kile galle (zahire, mahsul, ekin) vereceği hükme bağlanmıştır. Benzer hükümler Tarsus, Adana ve Sis (Kozan) sancak kanunlarında da görülmektedir. Anılan sancaklarda Osmanlı yönetiminden önce geçerli olan Kayıtbay kanunlarına göre *"âdet-i mîrâhuriyye"* ismi altında çift ile uğraşanlardan her yıl on, nim çift tasarruf edenlerden altı kile, Tarsus'ta yapılan

20 Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı,* Ankara, 2017, s.36-37; Shai Har-el, *a.g.e*., s.152; *Vakıât-ı Sultan Cem,* Pergole Yayınları, Ankara, 2017, s.3.

21 İbn Kemâl, *VIII. Defter,* s.105; Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.172; Şerafettin Turan, "Davud Paşa", *TDV İA,* IX, İstanbul, 1994, s.37.

22 Ahmed Akgündüz, *a.g.e.,* s.493; Ahmed Akgündüz, vd., *Tarsus Tarihi,* s.262.

23 Ahmed Akgündüz, vd., *Tarsus Tarihi,* s. 303.

ilk Osmanlı tahririndeki kanunnamede (1519) ise tam çiften altı, yarım çiften üç kile arpa verilmesi öngörülmüştür. Ulaşlıların, Tarsus Türkmenlerinin (Varsaklar) önemli boylarından biri olduğu düşünüldüğünde, Dulkadirli sahasındaki Ulaşlı aşiretinin de Tarsus'tan geldiği ve burada da önceden tabi oldukları kanuna göre vergilerini ödemeye devam ettikleri görülmektedir[24].

1563 yılında yapılan Maraş Tahrir Defterine göre Ulaş cemaati, Bertiz nahiyesinin Saruçukur, Boyalı ve Kozlucaabad köylerinde, Akçakoyunlu, Bozyarlu, Evci ve Ozanlar gibi cemaatlerle birlikte yaşadığını görmekteyiz[25].

Ulaş boyu hakkında bilgi bulunan bir diğer kaynak in'am defterleridir. Bu defterde Ulaş ailesinden Ülfeddin, Ömer, Rüstem, Ulaş, Ahmed, Hüseyin ve Nusret gibi birçok isim geçerken bunların Varsaklar'dan olduğu kaydı da bulunmaktadır[26].

Tahrir defterlerinde de Ulaşlar hakkında bazı bilgilere tesadüf edilmektedir. Defterlerde bu aile fertlerinden Hüseyin Bey bin Ulaş, Ulaş bin İlyas, Temir Bey, Sevindik bin Mustafa, Rüstem Bey bin Ulaş'ın isimleri kayıtlıdır. 1543 yılına ait bir timar defterinde bu aileden, Ebu Said Bey'in oğullarından Hüseyin zeamet, Ulaş tımar, Rüstem Bey'in oğullarından Halil zeamet, İbrahim ve Kasım tımar, Mustafa Bey'in oğlu Sevindik, Halil Bey'in oğlu Selim ve Hüseyin Bey'in oğlu İsa tımar tasarruf etmekteydi. İsa Bey, aynı zamanda Ulaş nahiyesi seraskeri idi[27]. 1572 yılına ait tımar defterinde, Rüstem Bey'in oğullarından Halil'in yine zeamet tasarruf etmeye devam ettiği, Kasım'ın tımarının ise zeamete çevrildiği görülmektedir. Yine aynı defterden Halil'in Ahmet isimli oğlunun tımar sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Bu dönemde Ulaşoğullarının en meşhur şahsiyeti Rüstem Bey'dir. Rüstem Bey, Tarsus'ta kendi adını taşıyan bir medrese ve Hememik köyünde bir cami inşa ettirerek bunlara çeşitli vakıflar bağlamıştır.

Tahrir defterleri dönemin nüfusu hakkında bilgiler barındıran önemli bir kaynaktır. Lakin buradan elde edilen verilerle kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Nüfustaki değişime etki eden sebeplerden birisi de tahririn yapıldığı mevsimdir. Çünkü Türkmenlerin yaylak-kışlak hareketiyle tahririn yapıldığı mevsimin nüfus oranında büyük etkisi vardır. Eğer tahrir, Türkmenlerin

24 Ömer L. Barkan, *a.g.e.,* s. 200-201; Yılmaz Kurt, Sis Sancağı (Kozan- Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi II: Ekonomik Yapı, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Dergisi*, S. 2, 1991, s.153; Arif Sarı, *a.g.e.,* s.89.

25 *Maraş Tahrir Defteri (1563),* I, haz. Refet Yinanç-Mesut Elibüyük, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1988, s.252, 262, 263; İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası,* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2002, s.62, 80.

26 İlhan Gök, *a.g.t.,* s.247, 363, 502, 614, 636, 882, 1035, 1060, 1153, 1242, 1350 ve 1405.

27 Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.172;

yaylaklarına çıktıkları döneme denk gelirse yüksek ve sarp dağlarda yaylayan bazı aşiretlere tahrir memurları ulaşamıyordu. Onların bir kısmı da her tahrirde gelip yazılmıyordu. Bu durumda görevliler kimi zaman önceki defterdeki kayıtları aynen geçirdikleri gibi bazen de hiç kayıt düşmemiştir.

Nüfusu etkileyen diğer bir durum da iç ve dış göçlerdir. Tahrir defterlerindeki göçer evdir diye kaydedilen bazı aşiretlerin kaydedildikleri tarihten önceki ve sonraki tahrirlerde görülmemesi nüfus oranlarını etkilemiştir.

Bir bölgenin vergiye tabi nüfusunun bilinmesi gerek işgücü ve gerekse ekonomik yapısı hakkında fikir verecektir. XVI. asırda vergi nüfusunun tespitinde asıl kaynak tahrir defterleridir. Tahrir defterleri mali gerekçelerle tutulduğundan nüfusun tamamı değil, vergi verebilecek olanlarla muhtelif vergilerden muaf olanların kayıtlarını ihtiva etmektedir. Dolayısıyla Osmanlı'daki bu nüfus kayıtları vergi verebilecek olanları tespit amaçlıdır[28]. Buradan günümüzdeki anlamda bir nüfus sayımı düşünülmemelidir. Bununla birlikte yine de bu defterler nüfus hakkında kesin olmamakla beraber önemli veriler sunarlar.

Tablo.2: Ulaş boyunun cemaat, hane, mücerret (evli olmayan, bekar) rakamları ile Çukurova'daki bulundukları bölgeler[29].

Yörük ve Türkmen Gruplar	Cemaat	Hane	Mücerred	Bulundukları Bölgeler
Ulaş	216	5.077	1.597	Adana (Yüreyir), Tarsus, Kusun, Ulaş

Askeri hizmetler için muafiyet tanınanlar dışındaki aile reisleri ve ailede kazanç sağlayabilecek durumda olan erkek fertler sayılırdı. İşte tahrir defterlerinde "hane" (evli) ve "mücerred" (bekar) tabirleriyle kaydedilen nüfusu, vergi vermekle mükellef bu kişiler oluştururdu. Buna göre yapılan tahrirlere göre Ulaş nahiyesinin vergi mükellef nüfusu Tablo.3'te verilmiştir[30].

Tablo.3: Ulaş Nahiyesinin Vergi Mükellef Nüfusu.

Nüfus - Yıllar	1519	1523	1526	1536	1543	1572
Hane (Evli)	1686	2131	1148	2078	2781	2881
Mücerred (Bekar)	312	1011	332	554	789	1088
Toplam	1998	3142	1480	2632	3570	3969

Tablo. 3'te de görüldüğü üzere 1526 yılında yapılan tahrirde büyük bir düşüş göze çarpmaktadır. Bunun sebebi Ulaş'ta meydana gelen Beğce Bey İsyanı (Ekim 1526) olmalıdır. Çünkü Beğce Bey, etrafına topladığı Varsaklarla beraber Ulaş Dağlarına

28 Ali Sinan Bilgili, *a,g,e*., s.338, 340.

29 Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler,* Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.97.

30 Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.340, 341-344.

sığınmış, ancak Ramazanoğlu Piri Bey tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Bu isyana daha çok bekarlar iştirak etmişlerdir. Ulaş nahiyesindeki görülen azalmanın diğer bir sebebi de yukarıda belirtildiği üzere bu nahiyede yaşayan Orhan Beğlü boyuna bağlı cemaatlerin büyük bir kısmının Tarsus merkez nahiyelerine göç etmeleridir[31].

Çukurova Türkmenleri nasıl Adana'daki beylerine sınırlı ölçülerle bağlı ise Adana'daki Ramazanoğlu beyleri de Memluklere öylesine sınırlı bir bağlılık gösteriyordu. En ufak fırsatta Türkistan yaylalarının rüzgârları gibi emir-ferman dinlemeden esiyorlardı. Yüzlerce yıl sonra bile torunlarından Dadaloğlu: *"Ferman padişahınsa dağlar bizimdir"* diyerek bu ruhu dile getiriyor ve en büyük güvencelerini de açıklıyordu. Bu güvence Torosların ve Amanosların[32] sarp dağları geçit vermez boğazları idi. Başları sıkışınca buralara sığınarak tehlikeyi savuşturmaya çalışıyorlardı[33]. Varsak Türkmenlerinin bir kolu olan Ulaşlar, Torosların ve Amanosların en sarp ve çetin noktalarını yurt tutarak rakiplerine karşı bir üstünlük elde etmişlerdir. Fırsatını buldukları zamanda vergilerini vermedikleri gibi asker de göndermemişlerdir.

1691-1692 yıllarında Çukurova bölgesinde yaşayan göçebe Türkmenlerin toprağa yerleştirilmesi ve güvenliğin sağlanması hususunda padişah fermanı yayınlanmıştır. Fermanı o dönemde kapıcıbaşı (daha sonra sadrazam) olan Yeğen Mehmet Ağa'nın bizzat getirmiş olması devletin bu konuya verdiği ehemmiyeti göstermektedir[34].

Gavur Dağlarını yurt tutan Ulaşlıların ve beş Ulaşlı ağa kolunun XVIII. yüzyılda buraya geldiklerine dair bilgiler bulunmaktadır. Dulkadirlilere bağlı Döngelelü, Ulaşlu, Çalışlu, Develü ve Kebelü gibi oymak grupları Kurt Kulağı ile Burnaz Köprüsü çevresinde yaşıyordu. 1690 yıllarında Kırşehir'den Harran ve Rakka'ya sürülen aşiretlerin arasında Ulaşlılar da vardı. Ulaşlıların bir kısmı 1735 (H.1148) yılından kısa bir süre önce Islâhiye taraflarına Okçu İzzeddinlü oymağının yaylağı olan Gavur Dağı'na çıkıp Osmanlı Devleti'ne olan vergi borçlarını ödemekten kaçınmışlardı[35].

---

31 Ali Sinan Bilgili, *a.g.e.,* s.343; Mustafa N. Çıplak, *a.g.e.,* s.183; Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler,* C. VI., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s.1435.

32 "Amanos dağı" için bkz. *Bertrandon De La Broquiére'in Denizaşırı Seyahati,* ed. CH. Schefer, sunuş. Semavi Eyive, çev. İlhan Arda, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.167, *"Amanos dağı halk dilinde Monte Negro yani Siyah Dağ adını almıştır… Bu dik dağa tırmanırken, şimdiye kadar çıktığımız dağların hiçbirinde olmadığı kadar yorucu ve zorlu bir yürüyüş yaptık… dağın zirvesine ulaşıncaya değin sekiz saat yol aldık."*

33 Yılmaz Kurt, *Çukurova Tarihinin Kaynakları-III 1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. XX.

34 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987, s.77-78.

35 Faruk Sümer, *Oğuzlar,* s .207; Ahmet Refik, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, La Kitap Yayınları, Ankara, 2017, s.201-202; Şahamettin Kuzucular, *a.g.e.,* s.77.

Tanzimat ile başlayan iskân hareketlerine daha bir ihtimam gösterilmiştir. Bu sırada aşiret beylerine oranın eyalet valisi tarafından birer mühür verilerek, aşirete mensup şahısların izinsiz olarak bulundukları mıntıkadan ayrılmamaları sağlanmıştır. Ayrıca eyalet müşirlerinin gözetiminde aşiretler müstakil birer muhassıllık haline getirilmiştir. Bu esnada yapılan yeniliklerin biri de daha önce başarısızlığın temel sebeplerinden biri olan yaylak-kışlak sorununun ele alınıp düzenlenmesidir.

1842 yılında alınan bir kararla aşiretlerin yer aldıkları kaza ve sancak sınırlarından dışarı yaylak ve kışlağa gitmelerine izin verilmemiştir. Böylece ordunun ihtiyacı olan askerin temin edilmesi mümkün oluyordu. İskâna muhalefet edenlere kuvvet kullanılması öngörülmüş, yerleşeceklere de köyler tesis etmeleri ve ziraat ile uğraşmaları koşuluyla toprak verilmesi karara bağlanmıştı[36].

Osmanlı Devleti, bir asırdır başlattığı iskân çalışmalarını 1840 yılına kadar getirdi, ancak aşiretler 1860 yıllarından sonra eski meskûn merkezlerin çevresine yerleşmeyi tercih ettiler. XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise daha önce karşılaşılanların aksine büyük bir muhaceret sorunu doğdu. Bunun için aynı yılda muhacirlerin iskân ve onların çeşitli meseleleriyle ilgilenilmesi için *"İskân-ı Muhacirin Komisyonu"* teşkil edildi. İskân işiyle doğrudan ilgilenen bu ilk kurum, İstanbul'da kurulan bu teşkilatın ardından her vilayette birer müdürlük tesis etmiştir.

1865 yılında konar-göçer aşiretlere yönelik bir genel af çıkarılmış ve o vakte kadar iskân edilmemiş olan Güneydoğu ve Çukurova'daki aşiretlerin iskânı ele alındı. İskân-ı Muhacirin Komisyonu yeniden teşkilatlandırılarak Fırka-i İslâhiye'nin iskânlarını da gerçekleştirecektir. Bunun için "*Fırka-ı İslâhiye"*[37] adında geniş yetkilerle donatılmış bir komisyon teşkil edildi. Bu komisyon gerek ikna gerekse zorlamayla aşiretlerin iskânını gerçekleştirmiştir. Aşiretlerin iskânıyla oluşan yeni köyler ve kasabalara iskânın ruhuna uygun İslâhiye, Dervişiye ve Cevdetiye gibi isimler verildi[38].

---

36 Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s.7-8; M. Fatih Sansar, *Fırkay-i İslâhiye ve Osmaniye (Cebel-i Bereket*, Osmaniye Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, Osmaniye, 2006, s.15.

37 "Fırka-ı İslâhiye" için bkz. Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye", *TDV İA,* C. XIII, s.35-37, Fırka-i İslâhiye'nim kuruluşu 1853 yılında yapılan Kırım Savaşı'na dayanır. Bu savaşta çekilen asker sıkıntısı, Cebelibereket ile (Gavur dağları, bugünkü Amanos Dağları) Kozan dağları arasındaki bölgelerden asker istenmesine yol açmıştır. Ancak bu talep bölgedeki ağalar ve aşiretler tarafından devlete muhalefet sebebiyle gerçekleşmemiştir. Savaştan sonra Osmanlı devleti hem orduya yeni asker kaynaktan emin etmek hem de bölgeyi itaat altına alarak güvenliği tesis etmek, eşkıyalığa son vermek, vergileri düzenli bir şekilde almak ve birçok karışıklığa yol açan konar-göçer teşekkülleri yerleşik hayata geçirerek ziraatı canlandırmak için bir askeri güç oluşturmaya karar vermiş bunun da adı *"Fırka-ı İslâhiye"* idi.

38 Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,* s. 8-9; Refiye Şenesen, "Osmaniye/Düziçi'nde Dünden Bugüne Yaylacılık ve Varsak Türklerinin Yayla Göçü", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 20, S.1, 2011, s. 270-271.

1865-1866 yıllarında, Güney-doğu Akdeniz bölgesinde Ahmet Cevdet Paşa ve Derviş Paşa tarafından yapılan ıslahat ve iskân çalışmaları neticesinde, yolları ellerinde tutan ve Osmanlı'ya karşı hareket eden Ulaş aşireti grupları ile Kozanoğulları, Küçük Alioğulları gibi aileler ve onlara bağlı cemaatler uzak mahallere sürülerek devlet bölgede iskânları ve asayişi sağlamıştır[39].

Payas derebeyi olan Küçük Alioğlu'nun,[40] başı sıkıştıkça Ulaş boyuna sığınması, Ulaşlılar'dan büyük destek bulması hatta Ulaşlı ile ilişkilendirecek kadar yakın olmaları oldukça dikkat çekmiştir.

Ulaşlı ağaları ve onlarla ittifak kuran Küçük Alioğulları, "İstanbul Padişahın, bu dağlar bizim düşüncesindedirler. Bu yörede asayişi sağlama ve vergi toplama hakkını da kendilerinde görmüşlerdir[41]. Çünkü Kozanoğlu[42] Beyi Çadırcı Mehmet Ağa'ya bazı padişah emirleri bildirildiğinde *"Emmimoğlu bunca memaliki avucuna almış, bir avuç Kozan'ı da bana çok görmemelidir"*[43] diye cevap verirken kendisini Osmanlı gibi soylu bir hanedandan geldiğini ifade ediyordu.

Ahmet Cevdet Paşa, "Tezakir" isimli eserinde Gavur Dağları, Erzin ve Osmaniye ve Payas'ın dağ mıntıkasında yaşayan Ulaşlılar ve yerleştikleri bölgeler:

Kellemenoğulları: Yarpuz (Cebel), Kellemen Küllüsü, Gökgöl, Türkü Yazısı, Tuz Taşı

Karayiğitoğulları: Karayiğit Köyü, Türkü Yazısı, Yarpuz ile Bulanık (Bahçe) arası

Alibekiroğulları: Mitisin, Büyük Küreci, Harlık, Hacbel, Karakışla, Küllü

Kaypakoğulları: Kaypak (Serdar), Kaypak Nahiyesi

Çenedoğulları: Çardak Köyü, Çened Nahiyesi'nin güney tarafları

39 Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,* s.8

40 "Küçükalioğulları", için bkz., Yılmaz Kurt, "Küçükalioğulları", *TDV İA,* Ek-2., s.100-102, Ailenin menşei yörede yoğun biçimde yerleşmiş bulunan Ulaşlı oymağına dayandıran Yılmaz Kurt bu konuda farklı görüşlerin olduğunu da beyan etmiştir. Ayrıca Küçük Alioğullarının Özer Türkmenlerinden olduğu konusunda bkn. Selahattin Tozlu, *Antakya (Hatay) Tarihi Bibliografyası,* Elâzığ, 2009; Aydın Efe, *Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2011.

41 Şahamettin Kuzucular, *Çukurova Gâvurdağı Tarihi ve Türkmenleri,* Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2018, s.77.

42 "Kozanoğlu"nun menşei için bkz. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.207, bu hususta farklı görüşler ileri süren araştırmacılar olsa da *"Oğuzlar/Türkmenler"* üzerine yaptığı araştırmalarıyla bir otorite olan merhum Prof. Dr. Faruk Sümer, Kozanoğulları beylerinin Varsak Türkmenleri'nden olduğunu belirtir. Cevdet Paşa, *"Maruzat"* adlı eserinde Kozanoğlu ahalisinin Selçukîler'den kalma Varsaklar'dan olduğunu söyler, bkz, Ahmed Cevdet Paşa, *Maruzat,* haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980, s.119.

43 Cevdet Paşa, Maruzat, s.121; Cevdet Paşa, *Osmanlı Devlet Yönetimi, 139;* Abdurrahman Kütük, *Kozanoğulları Tarihi,* Ekrem Matbaası, Adana, 2004, s.36.

Her ne kadar Ulaşlılar beş ocağa ayrılsalar da ağaların hepsi Alibekiroğulları'na bağlıydılar. Bunların içerisinde en güçlüsü Alibekiroğulları olup daha çok sarp yerlerde yaşarlardı. Fırka-ı Islahiye bu beş Ulaş oymağını itaat altına alarak, Gâvur Dağları'nın amansız asi aşireti de sindirilmiş oluyordu.

Gavur Dağları'nda yaşayan Ulaş aşiretine mensup halk çeşitli zamanlarda dağlardan ovaya indirilip belli bir yerde iskân ettirilmek istenmişse de Fırka-ı İslahiye'ye kadar bu durum maalesef başarılamamıştır[44].

Ulaşlılar geceleri geniş bir alanda ateş yakıp onun çevresinde toplanmayı çok severlermiş. Bu konuda Cevdet Paşa, Ulaşlıları ovaya iskân ederken, maiyetindekilere şöyle söylemiştir: *"Ulaşlıların önüne bir ateş yakın, onlar artık o ateşin başından ayrılmazlar"*.

Derviş Paşa'nın da Ulaşlılar hakkında şöyle bir söz söylediği nakledilir:

"Çerkezi yakalarsan ayağına bukağı vurun.

Ulaşlıları yakalarsan önüne ateş yakın"

Fırka-ı İslâhiye (1865) gelmezden evvel kışları Hacılar ve Fenk çevresinde geçiren aşiretler, yazları ise Olukbaşı, Zorkun, Çobanlı, Çağşırlı ve civarındaki yaylaklara çıkarlardı. Osmaniye'ye iskân edilen aşiretler için yaylaklar yazları geçici olarak çıkılan meskenler olmuştur. Bugün de aynı gelenek zamanın değişimine uğramakla birlikte sürdürülmektedir. Öte yandan Nurdağları'nda yer alan Zorkun yaylasında mesire alanı olarak Gökçe, Hopur ve Gökçetepe isimlerini bulunmaktadır. Bu Gökçe ismi Varsak federasyonu içerisinde yer olan "Gökçelü" boyunu çağrıştırmaktadır. Gavur Dağları'nın bir kısmı asırlarca Varsak Türkmenlerinin en güçlü kollarından biri olan Ulaş boyuna yurt olmuştur[45].

Tarsus'ta yaşayan Ulaşlılar, Oğuzların Üçok kolundan Ramazanoğlu Beyliği'ne tabi iken Ulaşlıların bir kısmı da Oğuzların Bozok kolundan Dulkadiroğlu Beyliği'ne tabi idi. Dulkadiroğlu Beyliği'nin Anamaslı (Karacalı) boyuna bağlı olan Ulaşlı obası Hasanbeyli ile Payas arasında, Amanos (Gavur Dağı, Nur Dağı) eteklerinde yaşamaktaydı. XIX. yüzyılın son çeyreğine gelinirken Ulaş ağalıkları Karayiğitoğlu, Kaypakoğlu, Alibekiroğlu ve Cenedoğlu diye dört önemli obası vardı. Bu ağalıklar ırsi olarak devam eder ve ağalar ocaklık dolayısıyla kendi nahiyelerinde müstakil ve müstebit olarak hükümet ederlerdi. Karayiğit ve Kaypak yerleşimlerini kurmuşlar. Çenedler ise bugün geniş bir aile olarak Çona ve

44 Cevdet Paşa, *Osmanlı Devlet Yönetimi,* 159-160; Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış olduğu İskân", *Tarih Dergisi,* S. 27, İstanbul, 1973, s.7; Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye", *TDV İA,* s.36; Şahamettin Kuzucular, *a.g.e.,* s.77-78; Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.76-77; Saim Yörük, *Fırka-i İslâhiye Cevdet Paşa – Kozan ve Gavur Dağı Ahvaline Dair Layıha*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.25.

45 Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.77.

Çardak köyleri ile Osmaniye şehir merkezinde yaşamaktadırlar. Alibekiroğulları, Alibekiroğlu, Gürsal, Keskin gibi birçok farklı soyadı almış oldukları halde Osmaniye'nin daha çok Güneysu, Haraz, Dervişiye mahallelerinde varlıklarını sürdürüyorlar[46]. Osmaniye merkezin de Ulaşlılar ve Alibekirli mahallelerinde yoğun olarak yaşarken il merkezinin dışında da Karacalı, Cebel, Karayiğit, Ulaş, Yanıkkışla, Oruçgazi, Kaypak köylerinde yaşamlarını sürdürmektedir. [47]

Ahmet Cevdet Paşa ile Derviş Paşa'nın güçlerine karşı koyan Alibekiroğulları'nın karşı koyma sebebi kendilerine sığınmış olan Küçükalioğulları'ndan Dede Bey'i teslim etmenin bunların örf ve adetlerine ters düşmesinden kaynaklanmaktaydı. Ulaşlılar ise 1865-1867 yılları arasında Nur Dağları'nda Hacbel,[48] Mitisin, Küllü, Karaçay'ın yukarı boğazlarını teşkil eden yerlerde silahlı çatışmalar olmuştur. Bu çatışmaların neticesinde Ulaşlılar dağlardan dağ yamaçlarına inmişlerdir[49].

Hacı Osmanlı köyü civarına gelmiş olan iskân komisyonu, Hacı Osmanlı Köyü merkez olmak üzere Kıyı nahiyesi[50] ve köyleri birleştirilerek yeni bir kaza ihdas edildi. Çukurova aşiretlerinden Tecirli ve Cerid ve Ulaşlı aşiretlerinden birer miktar hane iskân olunmuştur. Vaktiyle de bu köyün adını kuran zatın adına izafetle de yeni kurulan kasabaya Osmaniye denmiştir[51].

Dörtyol ve çevresindeki Ulaşlıların çıkardığı son karışıklık 1867 yılında vukuu buldu. Fırka-ı İslâhiye'den (1865) bir buçuk sene sonra Gavur Dağları'nın büyük Küllü, Küçük Küllü ve Harlı köylerinde oturan üç yüz kadar Ulaşlı silahlı adam Payas-Kuzuculu arasında "doyumluk" için harekete geçince bölgeye yeniden bir askeri hareket gerekli olmuştur[52].

---

46 Ahmed Cevdet Paşa, *Maruzat,* s.126; Yılmaz Kurt, *Çukurova Tarihinin Kaynakları 1569 Tarihli Kars-ı Maraş Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. LV-LVI.

47 Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.78.

48 "Hacbel", bkz., Yılmaz Kurt, "Eski Osmaniye (Kınık Kasabası)", *Tarih İçinde Bütün Yönleriyle Osmaniye I. Sempozyumu 15-18 Kasım 1993*, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana, 1995, s.5-14, 1691 tarihli sınır-namede "*Hacı beli"* şeklinde geçen ve bugün *"Hacbel"* diye adlandırılan yerin Dörtyol [Üzeyir (Özer)-Payas]'dan Islahiye tarafına giden bir dağ yolunda Mekke'ye giden hacıların konak yeri olduğu için bu adı almış olması mümkündür; Yılmaz Kurt, *Çukurova Tarihinin Kaynakları III,* s.429.

49 Şahamettin Kuzucular, *a.g.e.,* s.78; Mahmut H. Şakiroğlu, "Çukurova Tarihinden Sayfalar I. Payas Ayanı Küçük Ali Oğulları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.15, S.26, Ankara, 1991, s.136.

50 *"Kıyı Nahiyesi":* Ulaş Dağları'nın eteğinde Payas Sancağı'na bağlı, merkezi Hacı Osmanlı olan Nahiye, için bkz. Ahmed Cevdet Paşa, Maruzat, s.145; Saim Yörük, *a.g.e.,* s. 21.

51 Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-ı Islahiye", s.11; Yusuf Halaçoğlu, "Cebelibereket", *TDV İA,* C. VII, s.186; Ümmügülsüm Candeğer, "Cebel-i Bereket'ten Osmaniye'ye: Göç ve İskân (1850-2020)", *Osmaniye Araştırmaları-I,* ed. Ümmügülsüm Candeğer-Huriye Emen, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020, s.303.

52 Şahamettin Kuzucular, *a.g.e.,* s.78; Mahmut H. Şakiroğlu, *a.g.m.*, s.136.

Osmaniye'nin eski ismi Kınık olup kadim bir Türk yurdudur. Bu şehrin Celali İsyanları ile yok olmasından sonra halk istilaların zor olduğu kendileri açısından güvenli Gavur Dağları'nda yaşamaktaydı. 1865 yılına gelindiğinde Fırka-i İslâhiye'nin başkomutanı Derviş Paşa'nın yoğun gayretleri ile halk ovaya indirilerek bir müdürlük tesis edildi. Payas Sancağı, Antakya'dan Adana'ya aktarılınca, Osmaniye ve Yarpuz da Payas'a bağlandı.

Bugünkü Hacı Osmanlı mahallesi çevresinde kurulan Osmaniye'nin[53] nüfusu arttığından 1881 de sancak statüsüne yükseltildi. Cumhuriyet dönemine gelindiğin de 1923 yılında il, 1933 yılında ise yeniden ilçeye dönüştürülerek Adana iline bağlanmıştır.

Ahmet Gökbel'in 1990 yılındaki nüfus verilerinin yanı sıra sahada yapmış olduğu araştırmanın neticesinde merkez nüfusun %17'den fazlasını Ulaşlılar'dan oluşturduğu çıkarımında bulunmuştur[54].

Osmaniye halkı; Ulaş başta olmak üzere Cerit, Tecirli, Bozdoğan ve pek az Avşar aşiretinden oluşmaktadır. Bu aşiretler devletin içerisinde bulunduğu durumu fırsat bilerek padişaha ve hükümete itaat etmezler, askere gitmezler, vergi vermezlerdi. Bu aşiretlerden Ulaşlılar dağlı olup, keçi ve at beslerlerdi. Ulaşlı aşiretinin en güçlüsü Alibekiroğlu ailesi olup, Anadolu'dan Suriye ve Maraş, Antep, Urfa, Halep cihetine giden kervan yolunun kontrolünü ellerine almışlardı[55].

Ulaşlar, Dulkadirli Beyliği'ni oluşturan Karacalı diğer adıyla Anamaslı boyunun en önemli obalarından birisidir. Ulaşlı obası son yüzyıllarda adından

---

53 "Osmaniye" için bkz., Yılmaz Kurt, "Eski Osmaniye (Kınık Kasabası)", s. 5-14, Kınık kasabası XVI. Yüzyılın başlarında tahminen 1490-1500 yıllarında kurulmuştur. Halkı Kınık boyumdan olup tamamı Türk ve Müslümandır. Kasaba ilk kurulduğunda Kınık boyunun başında Göçeri oğlu Hamza Bey bulunuyor ve "kavim akçesi" adıyla bir vergi topluyordu. Kasabanın Kınık Nahiyesi Kanunnamesi adıyla bir Kanunnamesi olup 1521 yılında Adana Mufassal Tahrir Defterinin 4. Sayfasında yer almaktadır. Kınık Kasabası 1525 yılında en parlak günlerini yaşamış ve bu tarihten sonra sürekli olarak nüfus kaybetmeye başlamıştır. 1572 yılından sonra nüfus ve arazi tahriri yapılmadığı için Kınık kasabasının hangi tarihte harap olduğunu ve terk edildiğini bilemiyoruz. Kasabanın yeri konusunda da net bir noktayı maalesef gösteremiyoruz. Ancak bugünkü Osmaniye, Kınık kasabasının XVII. Yüzyılda dağılarak ortadan kalkmasından sonra 1865 yılında Derviş Paşa'nın Fırka-i İslâhiye'nin çalışmaları neticesinde kurulan kasabalardan biridir. Hacı Osmanlı Köyü'nde kurulduğundan dolayı burası Osmaniye ismini almıştır. Cevdet Paşa, Hacı Osman Köyü'nün hemen yakınında eski yıkıntıların bulunduğunu, burasının vaktiyle büyük bir kasaba iken ahalinin zamanla dağılıp dağlara çekildiğini belirterek Kınık-İsneyn (İsneyn: ikinci gün yani Pazartesi) pazarı ve Osmaniye arasındaki bağlantıyı ortaya koyar. Bu bakımdan Osmaniye tarihini1865 yılından başlatmak yerine 1490-1500 yılında tamamen Türk ve Müslümanların kurduğu Kınık kasabandan başlatmak daha isabetli bir karar olacaktır.; Yılmaz Kurt "Osmaniye", *TDV İA*, C. XXXIII, s.479 ss.478-480

54 Ahmet Gökbel, *a.g.e.,* s.78.

55 Ahmet Gökbel, *a.g.e*., s.75-76.

çok söz ettirmiştir. Gavur Dağları'nda vaktiyle yaşayıp devletle mücadele eden bilahare inip Osmaniye'nin kuruluşunda rol almışlardır. Osmaniye halkının büyük bir kısmı da Ulaşlılar'dan oluşmaktadır[56]. Birçok Türk boyu gibi Ulaşlarda farklı teşekküller içerisinde yer almışlardır[57].

Sonuç

Varsak Türkmenleri federasyonunun önemli bir boyu olan "Ulaş" ismi daha çok Varsaklar ile birlikte yer almaktadır. Bu boyun en tanınmış şahsiyeti Ulaşoğlu Hüseyin Bey nam-ı diğer Uyuz Bey'dir. Hüseyin Bey döneminde, güçlerinin zirvesini yaşayan Ulaşlı Varsaklar, yaşadıkları coğrafyanın da avantajını kullanarak Osmanlı Veziriazamı Rum Mehmet Paşa'yı perişan etmişler, onun ikbalini söndürmüşlerdir.

Davud Paşa, Varsakları itaat altına almak için üç koldan Varsak yurdunu kıskaca alarak Varsaklara son bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrıya Ulaşoğlu Hüseyin Bey'in halefi olan oğlu uyarak Paşa'ya boyun eğdi. Bunun üzerine Osmanlı, bu savaşçı Türkmen boyunu yok etmek yerine Osmanlı Devleti'ne kazandırmak için çeşitli inamlarda (ihsanlarda) bulunarak Varsak Türkmenlerinin savaşçı özelliğinden istifade yolunu tercih etmiştir. Ancak bu Türkmenler, fırsatını buldukları zaman yaşadıkları coğrafyanın da etkisiyle kendi başlarına buyruk hareket etmekten de geri durmamışlardır. Bunların asıl güvencesi yukarıda da değinildiği gibi Torosların ve Amanosların sarp dağları geçit vermez boğazlarıdır. Başları sıkıştığında buralara sığınarak tehlikeyi savuşturmaya çalışmışlardır. Torosların ve Amanosların en sarp ve çetin noktalarını yurt tutan Ulaşlılar, hasımlarına karşı bir üstünlük elde etmişlerdir. Fırsatını buldukları her an vergilerini vermedikleri gibi askerde göndermemişlerdir.

Ulaşlılar, Fırka-ı İslahiye'nin iskân politikası neticesinde, diğer aşiretlerle birlikte Osmaniye kasabasının kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Günümüzde

---

56 Faruk Sümer, "Dulkadirli Elini Meydana Getiren Oymaklar", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Maraş, 2015, s.236 s.233-237; Faruk Sümer, "Ceridler Bir Türk Oymağının Tarihi", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarih Yayınları, Maraş, 2015, s.220 s.217-224; Faruk Sümer, "Ceridler Bir Türk Oymağının Tarihi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.24, Aralık-88, s.6 ss.3-9.

57 Türk boylarının ve obalarının farklı teşekküller içerisinde yer alması hususunda bkz. "*Bertrandon De La Broquiére'in Denizaşırı Seyahati"* s.171, adlı eserde Türkmenleri – konar-göçerleri anlatırken, *"başlarında bir reis bulunur, ona itaat ederler. Bir yerde sürekli durmazlar. Sultan'ın egemenliği altındaki yörelerde bulunuyorlarsa Sultan'ın emri altına girerler, nereye gitse böyle olur. Gittikleri ülkenin hükümdarı bir savaşa girmişse onun hizmetinde bulunurlar; bir başkasının hizmetine girmişlerse bu kez daha öncekine karşı savaşırlar. Bundan kendileri de hoşnut değiller ama bağlı oldukları kurallar böyledir."*

Ulaşlılar, Osmaniye'de "Ulaşlı Toplulukları Kültür Araştırmaları ve Bilim Derneği" çatısı altında kültürlerini ve varlıklarını sürdürmektedir. Yapmış oldukları sosyal faaliyetler ile Osmaniye ve Erzin gibi Ulaşlıların yaşadığı bölgelerde adlarından söz ettirmektedirler.

Ulaş Türkmenlerine mensup şahıslarla yapılan görüşmelerde kendilerine Varsak Türkmenlerinin bir kolu olduğu söylendiğinde buna itiraz etmemekle birlikte kendilerini "Varsak ya da Varsak Türkmenleri" olarak değil de "Ulaş veya Ulaşlı" olarak isimlendirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum Osmaniye merkezde 7 Ocak Parkı içinde bulunan dernek isminde de görülmektedir.

Kaynaklar

387 NUMARALI MUHASEBE-İ VİLAYET-İ KARAMAN VE RUM DEFTERİ (937/1530), C.I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

397 NUMARAI HALEB LİVASI MUFASSAL TAHRİR DEFTERİ (943/1536), C.I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

AHMED CEVDET PAŞA, *19. Yüzyılda Devlet Yönetimi (Tezâkir),* C.III, haz. Seyit Ali Kahraman, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019.

AHMED CEVDET PAŞA, *Maruzat,* haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980.

AHMET REFİK, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, La Kitap Yayınları, Ankara, 2017.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Osmanlı Kanunnameleri,* C.III, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.

AKGÜNDÜZ, Ahmed – BAŞ, Yaşar – TEKİN, Rahmi – KAŞIKÇI, Osman, *Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshâb-ı Kehf,* Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, İstanbul, 1993.

AŞIKPAŞAZÂDE TARİHİ, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.

AŞIK PAŞAZADE, Tevarih-i Ali Osman, haz. Kemal Yavuz – M. A. Yekta Saraç Gökkubbe Yayınları, İstanbul, 2014.

BABİNGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı,* Oğlak Yayınları, İstanbul, 2013.

BARKAN, Ömer Lütfi, *Kanunlar,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul, 1943.

BAŞKAN, Yahya, "Fatih Sultan Mehmed Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus", *Tarih Dergisi,* S. 55 (2012/1), İstanbul, 2013, s.107-134.

BAŞKAN, Yahya, "Fatih Sultan Mehmed Dönemi Osmanlı-Karaman Mücadelesi", *Geçmişten Günümüze Türkistan Tarihinin Bilinmeyenleri Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı,* İstanbul, 2017, s.252-271.

BERTRANDON DE LA BROQUIÉRE'İN DENİZAŞIRI SEYAHATİ, ed. CH. Schefer, sunş. Semavi Eyive, çev. İlhan Arda, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

BİLGİLİ, Ali Sinan, "Azerbaycan Türkmenleri Tarihi", *Türkler,* ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, C.VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.21-42.

BİLGİLİ, Ali Sinan, *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

BİLGİLİ, Ali Sinan, "Osmanlı'ya Karşı Bir Türkmen Boyu Tarsus Varsakları", *Osmanlı (Toplum),* IV, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 170-179.

BİLGİLİ, Ali Sinan, "Tarsus Türkmenleri/Varsaklar", *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri,* Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Tarsus, 2000, s. 9-49.

CANDEĞER, Ümmügülsüm, "Cebel-i Bereket'ten Osmaniye'ye: Göç ve İskân (1850-2020)", Osmaniye Araştırmaları-I, ed. Ümmügülsüm Candeğer- Huriye Emen, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020, s.301-322.

ÇAKAR, Enver, *XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566),* Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elâzığ, 1998.

ÇIPLAK, Mustafa Necati, *İçel Tarihi,* Selim Ofset Matbaacılık, Mersin, 2003.

DOĞANER, Ali, *Osmaniye Yöresi'nde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

EFE, Aydın, *Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl),* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2011.

GELİBOLULU MUSTAFA ALİ, *Künhü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019.

GROOT, A. H. De, "Mehmed Pasha", *The Encyclopaedia of Islam,* 6, Leiden- E. J. Brill, 1991, s.100.

GÖK, İlhan, *Atatürk Kitaplığı M.C.O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'amat Defteri (Transkripsiyon ve Değerlendirmesi),* Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

GÖKBEL, Ahmet, *Anadolu'da Varsak Türkmenleri,* Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2007.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evladı Fatihan,* Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1957.

GÜLER, Turgut, *Şehsüvâr-ı Cihangîr Fâtihnâme,* Öteken Neşriyat, İstanbul, 2015.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Cebelibereket", *TDV İA,* C.VII, s.185-186.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler,* Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2017.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış olduğu İskân", *Tarih Dergisi,* S. 27, İstanbul, 1973, s.1-20.

HALAÇOĞLU, Yusuf, XVIII. *Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Fırka-i İslâhiye", *TDV İA,* C. XIII, s.35-37.

HAMMER, Joseph Von, *Büyük Osmanlı Tarihi,* C. III, s.100.

HAR-EL, Shai, *Ortadoğu'da Hâkimiyet Mücadelesi Osmanlı-Memlûk Savaşı 1485-1491,* çev., Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019.

HASAN RUMLU, *Ahsenü't-Tevârîh,* çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

HOCA SADETTİN EFENDİ, *Tacü't-Tevarih,* C. III, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

İBN KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman,* C. VII, haz. Şerafettin Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

İBN KEMÂL, *Tevârîh-i Âl-i Osman VIII.* Defter, haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Behişt-VII Ketîbe Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481*, tashih-tahkik-çev., M. İbrahim Yıldırım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019.

İNALCIK, Halil, *İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı, Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehmed Han,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

KAYNAKLARIYLA OSMANLI COĞRAFYASI YER ADLARI SÖZLÜĞÜ, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, İstanbul, 2020.

KIEL, Hedda Reindl, "Rum Mehmed Paşa", *TDV İA,* C. 35, s.227.

KÖYLERİMİZ, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968.

KURT, Yılmaz, *Anadolu'da Kişi ve Yer Adları,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2020.

KURT, Yılmaz, *Çukurova Tarihinin Kaynakları 1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri,* C.III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

KURT, Yılmaz, *Çukurova Tarihinin Kaynakları 1569 Tarihli Kars-ı Maraş Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, C.V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

KURT, Yılmaz, "Küçükalioğulları", *TDV İA,* Ek-2., 2019, s.100-102.

KURT, Yılmaz, "Sis Sancağı (Kozan- Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirmesi II: Ekonomik Yapı", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Dergisi*, S. 2, 1991, s.151-200.

KURT, Yılmaz, "Eski Osmaniye (Kınık Kasabası)", *Tarih İçinde Bütün Yönleriyle Osmaniye I. Sempozyumu 15-18 Kasım 1993*, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana, 1995, s.5-14.

KURT, Yılmaz, "Osmaniye", *TDV İA*, C. XXXIII, s.478-480.

KURT, Yılmaz, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler,* C.VI., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s.1427-1442.

KUZUCULAR, Şahamettin, *Çukurova Gâvurdağı Tarihi ve Türkmenleri,* Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2018.

KÜTÜK, Abdurrahman, *Kozanoğulları Tarihi,* Ekrem Matbaası, Adana, 2004.

MARAŞ TAHRİR DEFTERİ (1563), C.I, haz. Refet Yinanç-Mesut Elibüyük, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1988.

MEHMED NEŞRİ, *Kitab-ı Cihan-nüma Neşri Tarihi,* C.II, haz. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

MEVLANA MEHMED NEŞRÎ, *Cihânnümâ,* haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.

MÜNECCİMBAŞI AHMET DEDE, *Müneccimbaşı Tarihi,* C.III, İstanbul, 1285.

MÜNECCİMBAŞI AHMET DEDE, *Müneccimbaşı Tarihi,* C.II, çev. İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser, Tarih ve basım yeri yok.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı,* Eren Yayıncılık, İstanbul, 1987.

ORUÇ BEĞ TARİHİ, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014.

OSMANLI YER ADLARI-I RUMELİ EYALETİ 1514-1550, haz. Ahmet Özkılınç-Ali Çoşkun- Abdullah Sivridağ, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.

SAKİN, Orhan, *16.yy. Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler Boylar-Kabileler-Cemaatler,* Step Ajans Matbaacılık, İstanbul, 2010.

SANSAR, M. Fatih, *Fırkay-i İslâhiye ve Osmaniye (Cebel-i Bereket*, Osmaniye Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, Osmaniye, 2006.

SARI, Arif, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları,* İstanbul 2010, s. 315; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları,* Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2017.

SOLAK, İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazası,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2002.

SOLAK, İbrahim, "XVI. Yüzyılda Maraş Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarihi Yayınları, Maraş, 2015, s. 151-193.

SOLAK-ZADE MEHMED HEMDEMİ ÇELEBİ, *Solakzade Tarihi*, İstanbul, 1297.

SÜMER, Faruk, "Bayındır, Peçenek ve Yüreğirler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. XI, S. 2-4, Ankara Üniversitesi Basımevi, (Ankara, Haziran-Eylül-Aralık 1953), s.317-344.

SÜMER, Faruk, "Ceridler Bir Türk Oymağının Tarihi", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarih Yayınları, Maraş, 2015, s.217-224.

SÜMER, Faruk, "Ceridler Bir Türk Oymağının Tarihi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.24, Aralık-88, s.3-9.

SÜMER, Faruk, "Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. I, S. 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964, s.1-113.

SÜMER, Faruk, "Dulkadirli Elini Meydana Getiren Oymaklar", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmaları,* Maraş, 2015, s.233-237.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar/Türkmenler Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 2016.

SÜMER, Faruk, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Yaşayan Bazı Üçoklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. XI, S. 1-4, (İstanbul, Ekim 1949-Temmuz 1950), s.437-508.

SÜMER, Faruk, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları-I,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, 1999.

ŞAHİN, İlhan, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler,* Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., "Çukurova Tarihinden Sayfalar I. Payas Ayanı Küçük Ali Oğulları", Ankara *Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* C. 15, S.26, Ankara, 1991, s.1103-139.

ŞENESEN, Refiye, "Osmaniye/Düziçi'nde Dünden Bugüne Yaylacılık ve Varsak Türklerinin Yayla Göçü", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 20, S.1, Adana, 2011, s. 267-286.

TANSEL, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.

TANSEL, Selahattin, *Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.

TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin, "II. Bayezid Devrinde Çukur-ova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten,* C. XXX, S. 123, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1967, s.345-373.

TEKİNDAĞ, M. C. Şehâbeddin, "Mehmed Paşa", *MEB İA,* C. VII, s.594.

TEKİNDAĞ, M. C. Şehâbeddin, "Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi,* C. XIII, S. 17-18, İstanbul, 1976 s.43-78.

TOZLU, Selahattin, *Antakya (Hatay) Tarihi Bibliografyası,* Elâzığ, 2009.

TURAN, Şerafettin, "Davud Paşa", *TDV İA,* C. IX, İstanbul, 1994, s.37-38.

TÜRKAY, Cevdet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatlar,* İşaret Yayınları, İstanbul, 2012.

UÇAKCI, İsmail, *Oğuz Boyları Aşiret Oymak Cemaatler, II (Üçoklar),* Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2015.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi,* II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

VAKIÂT-I SULTAN CEM, Pergole Yayınları, Ankara, 2017.

YÖRÜK, Doğan, *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazası,* Konya/ Ereğli Belediyesi, Konya, 2009.

YÖRÜK, Saim, *Fırka-i Islahiye Cevdet Paşa-Kozan ve Gavur Dağı Ahvaline Dair Layiha*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2017.

OSMANİYE
ARAŞTIRMALARI II

Editörler
Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER
Dr. Öğretim Üyesi Huriye EMEN

ISBN 978-625-8494-76-1
9 786258 494761

Gazi Kitabevi

Merkez
53. Sokak No: 29
Bahçelievler / ANKARA
Tel : (0 312) 223 77 73 - 223 77 17
Faks: (0 312) 215 14 50

Mağaza
Dögol Caddesi No: 49/B
Beşevler / ANKARA
Tel : (0 312) 213 32 82 - 213 56 37
Faks: (0 312) 213 91 83

info@gazikitabevi.com.tr · www.gazikitabevi.com.tr